

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2009-01-07

UDK 316.7:323.15(450+497.4)

MANJŠINE IN SKUPINSKE (ETNIČNE) IDENTITETE: PRIMERJALNA ŠTUDIJA SLOVENSKE IN ITALIJANSKE MANJŠINE

Mateja SEDMAK

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1
e-mail: mateja.sedmak@zrs.upr.si

IZVLEČEK

Članek obravnava tematiko manjšinske oziroma skupinske etnične identitete. Predstavlja poskus opredelitve skupinske identitete slovenske manjšine, živeče na Tržaškem (Italija), in italijanske manjšine, živeče v slovenski Istri (Slovenija). Prispevek skuša odgovoriti na naslednja vprašanja: kakšna je skupinska (etnična) identiteta slovenske in italijanske manjšine, kakšne so razlike oziroma sorodnosti skupinskih identitet omenjenih manjšinskih skupnosti in zakaj obstajajo sorodnosti oziroma predvsem razlike v identitetah slovenske in italijanske manjšine. Interpretativna primerjalna analiza sloni na kvantitativnih in kvalitativnih podatkih, pridobljenih med terenskim raziskovanjem na Tržaškem in v slovenski Istri v letih 2006–2008.

Ključne besede: etnija, manjšine, etnična identiteta, slovenska manjšina, italijanska manjšina

RANZE ED IDENTITA' (ETNICHE) DI GRUPPO: STUDIO COMPARATO DELLE MINORANZE SLOVENA E ITALIANA

SINTESI

L'articolo tratta la tematica dell'identità minoritaria, cioè di un gruppo etnico. Si tenta di definire l'identità di gruppo della minoranza che vive nella provincia di Trieste (Italia) e di quella presente nel settore sloveno dell'Istria (Slovenia). Il contributo cerca di rispondere ai seguenti interrogativi: di che tipo è l'identità collettiva (etnica) delle minoranze slovena ed italiana, quali sono le differenze ovvero le affinità tra le identità collettive delle citate comunità minoritarie e perché esistono similitudini, ovvero principalmente differenze, tra le identità delle due minoranze slovena ed italiana. L'analisi interpretativa di tipo comparato si basa su dati quantitativi e qualitativi acquisiti durante una ricerca sul campo effettuata nella provincia di Trieste e nell'Istria slovena negli anni 2006-2008.

Parole chiave: etnia, minoranze, identità etnica, minoranza slovena, minoranza italiana

UVOD

"Biti pripadnik manjšine ni prednost, ni slabost, je posebnost. Saj je že termin manjšina slabost, a ne? Ampak vseeno pa ti da nekaj več. Oziroma neko drugačno vsebino v primerjavi z drugimi" (pripadnica italijanske manjšine, 26 let).

Članek se sooča s tematiko manjšinske oziroma skupinske etnične identitete. Konkretnije, odgovoriti skuša na vprašanja: (1) kakšna je skupinska (etnična) identiteta slovenske manjšine, živeče v Italiji, in italijanske manjšine, živeče v Sloveniji, (2) kakšne so razlike oziroma sorodnosti skupinskih identitet omenjenih manjšinskih skupnosti in (3) zakaj obstajajo sorodnosti oziroma predvsem razlike v identitetah slovenske in italijanske manjšine. Poskus opredelitve manjšinskih identitet temelji na analizi empiričnih podatkov kvantitativne (ankete) in kvalitativne (polstrukturirani intervjuji) raziskave, izvedenih v letih 2006–2008, med pripadniki in pripadnicami slovenske in italijanske manjšine na območju slovenske Istre (Slovenija) in na Tržaškem (Italija).

ETNIČNE SKUPINE IN ETNIČNE IDENTITETE

Definiranje etnične skupine ni neproblematično in ne enostavno. Preučevalci etničnih fenomenov so v zgodovini znanstvenega preučevanja etničnosti in oblikovanja ter transformacije etnične identitete izpostavljali različne kategorije, skladno s katerimi lahko definiramo etnično skupino. V grobem tako dominirata dve perspektivi v odnosu do etničnosti in etnične identitete, in sicer primordialističen in instrumentalističen pristop. Zagovorniki prve (Weber, 1978, Geertz, 1963) definirajo etničnost kot prirojeno danost, kot vez krvi, kot nekaj naravnega in obvezujočega. Etničnost je tako temeljni, primordialen ali prvinski vidik človeške eksistence in samozavedanja. Je dan in nespremenljiv vidik človeške narave. Instrumentalistična ali situacijska perspektiva (Barth, 1970, Eller in Coughlan, 1993, Jenkins, 1997) nasprotno izpostavi plastično in situacijsko naravo etnične identifikacije. Etničnost je tako situacijska kot manipulativna, je sposobna sprememb na individualni in kolektivni ravni, je družbeno konstruirana.

V pomoč obrazložitvi različnih pristopov k definiranju etnične skupine se bom sama oprla na videnje Paula R. Brass (1991), ki meni, da je definiranje etnične skupine možno na tri načine: s pomočjo objektivnih atributov oziroma značilnosti glede na subjektivno občutenje (samodefiniranje) in glede na vedenje (obnašanje). Objektivna definicija predvideva, da ne glede na to, da določeni kulturni atributi niso vedno in vselej povezani z oziroma lastni vsem etničnim kategorijam, vendarle obstajajo določene kulturne značilnosti, ki jasno ločujejo (etnične) skupine. Te so lahko jezik, religija,

prehranjevalne navade, obleka, vrednote, teritorij bivanja itd. ali zgolj nekatere od navedenih. Problem tako razumljenega objektivnega definiranja je, da je na ta način izjemno težko določiti meje etničnih skupin. Na to dejstvo opozori Barth (1970), pri tem pa izpostavlja, da četudi bi to bilo mogoče, je uporaba kulturnih atributov za identifikacijo in postavljanje etničnih meja površna in zamenjuje formo z vsebino (o tem več v nadaljevanju). Subjektivna definicija predpostavlja, da se ljudje sami opredelijo kot pripadniki ali nepripadniki določene etnične skupine oziroma sami izpričujejo lastno zavedanje in občutenje etnične identitete. Problem oziroma pomanjkljivost subjektivnega definiranja je, da ne uspe odgovoriti na temeljno vprašanje, in sicer, kako izhodiščna skupina ljudi sploh pride do subjektivnega (skupinskega) samozavedanja. Tretja, vedenjska oblika definiranja etničnosti je pravzaprav oblika objektivnega definiranja, saj predvideva, da obstajajo določeni specifični načini vedenja posameznih etnij, kar še posebej drži v odnosu (in stiku) z drugimi skupinami. Vedenjske definicije izpostavljajo, da dejansko obstajajo določene kulturne razlike med etničnimi skupinami. Medkulturna različnost pa se kritično razgali šele v interakciji z drugimi skupinami. Avtor pri tem kritično doda, da je obstoj eksplicitnih vedenjskih kod bolj razviden v enostavnejših združbah, primerjalno s kompleksnejšimi (post)modernimi družbenimi formacijami, v katerih ljudje vzpostavljajo bolj specifične kulturne attribute, v okviru katerih razvijajo lahko povsem individualizirane vedenjske obrazce.

Slednji pomislek izpostavi tudi problem poskusa definiranja (etnične) identitete na "tradicionalen" način – kot nekaj relativno stalnega in statičnega. Skladno z razlagami sodobnejših avtorjev o fluidni, spremenljivi identiteti, identitetnih izbirah in identiteti kot refleksivnemu osebnemu projektu v postmodernih družbah je tudi etničnost oziroma etnično identiteto moč razumeti kot del subjektivnega projekta oblikovanja sebe (Ule, 2000).

Brass (1991) se, če želimo specifikirati, analizirati in evalvirati pogoje nastajanja, ohranjanja in transformacije etnične identitete skozi čas, nagiba k uporabi objektivnih kulturnih določnic oziroma označevalcev, pri čemer pa (kot poudarja) je potrebno upoštevati, da so le-ti izpostavljeni spremembam in variacijam. Četudi deluje njegova izbira nekoliko preveč "tradicionalistično" in "zastarelo", pa svoje širše razumevanje etničnega fenomena in identitete izkaže, ko poudari, da povsem soglaša z definicijo etnične identitete De Vosa, ki pravi, da je etnična identiteta "uporaba subjektivnih in simbolnih oziroma emblematičnih aspektov kulture določene skupine ljudi s ciljem razločevanja od ostalih skupin". Omenjeni pogled vključuje tako subjektivno kot tudi interaktivno naravo etničnega fenomena. Avtor dalje izpostavi, da je etnična skupina, ki uporablja kulturne simbole, na ta način subjektivno samozavedujoča se skupnost, ki vzpostavlja kriterije vključenosti in iz-

ključnosti (oziroma pripadnosti in nepripadnosti). Dodaja tudi, da so prav vprašanja rojstva, sorodstva in potomstva pogosto pomembni kriteriji v/izključenosti.

Ob upoštevanju tako primordialnega kot instrumentalističnega videnja etnične narave lahko trdimo, da etnično identiteto opredeljuje tako pripisanost, vrojenost v določeno etnično skupnost kot (avto)definiranost s strani pripadnikov in nepripadnikov etnične skupine. Kot ključen pa se v tem okviru izpostavi pomen *stika* in *relacijska narava* etničnosti. Skupinske kategorije so vedno vzpostavljene s kontaktom – skupinska identifikacija je definirana v relaciji do tega, *kar oni niso*, v relaciji do drugih, do nepripadnikov. Ker pa pripadnost lahko določimo zgolj v odnosu do nepripadnosti, ne moremo govoriti o etnični skupini v izolaciji. Prav zato Eriksen (1993) izpostavi, da je etničnost "... aspekt v medsebojnih odnosih in ne lastnost skupine".

Če želimo razumeti kompleksno naravo etničnega definiranja, ne moremo mimo razumevanja etničnega fenomena, ki ga kot prvi v svojem delu *Etnične skupine in meje* izpostavi Friderich Barth (1970). Prvi preusmeri pozornost iz določenih kulturnih označevalcev samih po sebi na obstoj meja, ki ločujejo *nas* od *njih*. Za definiranje etnične skupine in njeno ohranitev je potemtakem ključnega pomena obstoj meja in ne obstoj določenih objektivnih kulturnih lastnosti. Tak pogled pomeni raziskovalni preobrat od statičnega k interakcionističnemu pristopu proučevanja etničnosti, ločitev etničnosti in kulture in pa preusmeritev pozornosti iz kulturnih vsebin na vprašanje etničnih meja. Barth je utemeljitelj pristopa, skladno s katerim medskupinske kulturne razlike niso odločilnega pomena za definiranje etničnosti in etnične identitete, saj se etnične meje ne prekrivajo nujno s kulturnimi. Prav slednja Barthova ugotovitev lahko služi kot ena ustreznih razlagalnih podlag za analizo skupinske identitete italijanske in slovenske manjšine. Barth prav tako izpostavi, da enačenje etničnih skupin s kulturnimi enotami dopušča poenostavljeno predvidevanje, da je vzdrževanje meja skupin neproblematično, in implicitno nakazuje možnost obstoja etničnih skupin v izolaciji. Skupna kultura oziroma kulturna homogenost etnične skupine je rezultat dolgoročnega procesa in ne primordialna značilnost etnij samih po sebi. Medskupinske kulturne variacije pa so dejansko posledica in ne vzrok skupinskih meja. Prav (re)produkcija razlik v odnosu do *zunanjih drugih* je bistvo konstrukcije interne podobnosti *med nami*. Ključnega pomena je torej subjektivistična avtopercepcija članov skupine kot pripadnikov določene etnije. Etnična skupina kot socialna organizacija kulturnih razlik mora biti potemtakem avtodefinirana od znotraj, iz perspektive njenih članov in drugih. Barth zanika pomen tako imenovane objektivne kulture, ki si jo pripadniki dane etnije pogosto delijo s pripadniki drugih etničnih skupin.

Dalje Barth definira etničnost kot kategorialno askripcijo, ki klasificira posameznike v smislu njihove "bazične, najbolj splošne identitete".

Naj na tem mestu kot izziv in v razmislek omenjenega Barthovega videnja omenimo pogled antiesencialističnih antropologov, ki težijo k dekonstrukciji etničnosti kot take, pri tem pa izpostavljajo, da so vse etnične skupnosti globoko razdvojene. In dodajajo, da je etničnost postala opcija oziroma "opcijaska identiteta" (angl. optional identity), ki jo pogosto zasenčijo druge identitete, kot so razredna, spolna, regionalna (Hutchinson, Smith, 1996).

Če se povrnemo k Barthovemu razumevanju etničnosti, mora biti središče raziskovalnega interesa preučevalcev etničnega fenomena in etnične identitete usmerjeno na meje in vzdrževanje skupinskih meja. Ker so meje družbeni produkt, so variabilne in spreminjajoče. Prav tako pa smo lahko priča spreminjanju skupinske kulture, pri čemer meje etnične skupine ostajajo nespremenljive. Etnične skupine so si tako lahko kulturno vse bolj podobne, medtem ko se meje etničnih skupin (morda pa prav zaradi tega, *opomba M.S.*) krepijo. Kulturne razlike so v procesu oblikovanja etničnih meja pomembne zgolj in samo, če imajo določen pomen v medskupinski interakciji. Kulturna raznolikost sama po sebi sploh ni bistvena, vse dokler je kot take ne prepoznajo člani etničnih skupin v interakciji. Prav intenzivnost tega stika pa je tista, ki določa etnično skupnost – izolirane skupnosti so namreč najmanj etnično samozavedujoče. Prav to dejstvo predstavlja dobro izhodiščno točko za razumevanje in razlago položaja manjšinskih skupnosti in oblikovanje skupinske manjšinske identitete.

V nadaljevanju bomo našo razpravo zožili na vprašanja manjšin in manjšinske identitete. Obstoj termina (etnična) "manjšina" predvideva, soobstaja in se osmišlja ob svojem nasprotju, to je (etnični) "večini". Že sam termin "manjšina" nakazuje na nekaj "manj", "manjše". Slednje lahko razumemo v smislu številčne majhnosti, lahko pa tudi simbolno manjšega oziroma manj pomembnega. Da ne gre zgolj za vprašanje dejanske številčnosti, temveč obstoječe bolj ali manj prikrite hierarhije moči, neenakomerne razporeditve dostopa do materialnih in nematerialnih dobrin in/ali dostopa do političnih in kulturnih vzvodov moči, priča obstoj termina (etnična) "elita". Pomena termina etnične elite se v vsej krutosti zavedamo v primeru manjšinske belske skupnosti, dejansko "etnične elite", ki je v letih apartheidu vladala v Južnoafriški republiki.

Če želimo definirati in razumeti naravo (etnične) manjšine oziroma manjšinske skupine, je poleg njene številčne zastopanosti ključnega pomena tudi vprašanje (družbene) moči. Prav na to dejstvo je opozoril Schermerhorn (1996), ko je oblikoval spodnjo tipologijo:

DOMINANTNE/ NADREJENE SKUPINE			
	velikost	moč	
SKUPINA A	+	+	večinska skupina (večina)
SKUPINA B	-	+	elita
SUBORDINIRANE/ PODREJENE SKUPINE			
SKUPINA C	+	-	množična oz. prevladujoča skupina
SKUPINA D	-	-	manjšinska skupina (manjšina)

Sl. 1: Tipologija skupin glede na velikost in moč (Schermerhorn, 1996, 17).

Fig. 1: Typology of groups according to size and strength (Schermerhorn, 1996, 17).

Skladno s sliko 1 ugotavljamo, da termin "etnična manjšina" oziroma "etnična manjšinska skupina" vključuje kombinacijo treh karakteristik, in sicer etničnosti, velikosti in moči. "Manjšina" v tako zastavljenem modelu pomeni skupino, ki tvori manj kot polovico predstavnikov določene družbe in ki ima omejen dostop do vlog in aktivnosti, ki so centralnega ekonomskega oziroma političnega pomena. Številčno večja (etnična) skupina v podrejenem položaju je tako običajno definirana kot prevladujoča (ali množična) etnija. In nasprotno, (etnična) skupina, ki je dejansko številčno v manjšini, ob predpostavki, da poseduje družbeno moč, ni več okarakterizirana za manjšino ali manjšinsko skupino, temveč (etnično) elito.

V realnosti družbenega življenja predstavljata kombinaciji AD in BC tipični medskupinski konfiguraciji.

Sta pa koncepta večine in manjšine, kot izpostavi Eriksen (1993), *relativna* in *relacijska*. S spremembo državne meje se lahko tako manjšina pretvori v večino in obratno; prav tako pa ne moreta obstajati eden brez drugega.

Nekatere značilnosti "manjšinske identitete" izhajajo iz manjšinskega statusa samega po sebi. Četudi se manjšinska identiteta izoblikuje tako kot druge etnične identitete v odnosu do drugih in kot interna podobnost med nami, je potrebno upoštevati tudi prisotnost determinante družbene moči, ki manjšino ponavadi postavi v podrejen položaj. Že zaradi številčne majhnosti so pripadniki manjšin kot skupnost ranljivejši in si morajo v večji meri in bolj zavestno (če se želijo izogniti asimilacijskih procesom) prizadevati za ohranjanje materne jezika in kulture. Pogosto pa so večji kot dejanska številčna majhnost problemi kršenje pravic manjšin, obstoječi stereotipi, diskriminacija in nestrpnost večinskega prebivalstva ter iz tega izvirajoč občutek (skupinske) ogroženosti. Manjšinske identitete tako v veliki meri

opredeljuje prav obstoj "univerzalnega" občutka ogroženosti, ki pa se lahko izraža v različnih intenzivitetah. Občutek ogroženosti vpliva na vzpostavljanje trdnejših etničnih meja, manjšo mero medetničnih odnosov in manjšo mero zaupanja do drugih (še posebej večinske) etnij ter dejansko vpliva na ohranjanje in preživetje manjšinske skupine.

Na status in identiteto manjšine vpliva tudi dejstvo, ali gre za avtohtono oziroma tradicionalno manjšino ali za "nove" manjšine, priseljence.

V svetu pozne moderne, globalnem svetu, ki ga prežemajo globalne migracije pri oblikovanju samopercepcij manjšin postajajo vse relevantnejše tudi razlike med priseljenci - manjšinami glede na kraj izvora. V odnosu do priseljencev prihajajočih iz določenih destinacij se goji manjša mera nestrpnosti kot do drugih. Tako smo priča vzpostavljanju *hierhije sprejemljive tujosti* glede na kraj izvora, kar dalje vpliva na oblikovanje skupinskih (manjšinskih) identitet. Na globalni ravni se omenjena hierhija sprejemljive tujosti tradicionalno odvija na osi vzhod-zahod in sever-jug (glej tudi Škof, 1997).

SKUPINSKA (ETNIČNA) IDENTITETA SLOVENSKE IN ITALIJANSKE MANJŠINE

Kot je bilo uvodoma omenjeno, poskus "oblikovanja" osebnega profila oziroma skupinske identitete slovenske in italijanske manjšine, živečih v Italiji oziroma Sloveniji, sloni na primerjalni analizi kvalitativnih in kvantitativnih podatkov, pridobljenih med terenskim raziskovanjem na območju slovenske Istre in Tržaškem. V letih 2006–2008 sta bili med pripadniki in pripadnicami slovenske in italijanske manjšine izvedeni obsežnejša kvantitativna ("face-to-face" anketiranje) in kvalitativna (poglobljeni polstrukturirani intervjuji) raziskava.¹ Tako

¹ Raziskavi sta bili izvedeni v okviru aplikativnega projekta *Manjšine in obmejne družbene stvarnosti kot dejavniki integracijskih procesov – študija območja slovensko-italijanskega kulturnega stika* (2006–2008). Več informacij o metodologiji raziskovalnega procesa, demografskih značilnostih vzorca in raziskovalnih rezultatih je na razpolago v zaključnem poročilu projekta (Sedmak et al., 2008).

anketiranje kot izvedba intervjujev sta bila izvedena na osnovi vzorčenja po principu snežne kepe in socialnega mreženja. Skupno je bilo tako izvedenih 265 anket med pripadniki slovenske manjšine in 231 anket med pripadniki italijanske manjšine. Na osnovi preliminarne analize podatkov kvantitativne študije je sledila izvedba poglobljenih polstrukturiranih intervjujev med 15 pripadniki/cami slovenske in 15 pripadniki/cami italijanske manjšine. S pomočjo kvalitativne analize smo deloma preverjali rezultate, pridobljene z anketiranjem, deloma pa pridobili vpogled v nova raziskovalna področja.

Kot je bilo uvodoma omenjeno, se bomo pri poskusu oblikovanja skupinske "osebne izkaznice" obeh manjšin oprli na naslednja vprašanja: (1) kakšna je skupinska (etnična) identiteta slovenske manjšine, živeče v Italiji, in italijanske manjšine, živeče v Sloveniji, (2) kakšne so razlike oziroma sorodnosti skupinskih identitet omenjenih etničnih manjšinskih skupnosti in (3) zakaj obstajajo sorodnosti oziroma predvsem razlike v identitetah slovenske in italijanske manjšine.

Etnično samozavedanje

Zavedanje lastne narodne pripadnosti oziroma narodne identitete pri pripadnicah in pripadnikih obeh manjšin, tako italijanske kot slovenske, sega v zgodnje otroštvo. Po pričevanjih informantov se pripadniki manjšin svoje narodnosti najpogosteje zavedajo od nekdaj, sprejemajo jo kot nevrpajljivo dejstvo.

"Od vedno. Od vedno, ker sem zrasla v slovenski družini, sem hodila v slovenski vrtec, osnovno šolo, v bistvu šolanje vse v slovenščini, sodelujem v slovenskem društvu. V bistvu moj krog je slovenski" (pripadnica slovenske manjšine, 40 let).

"... ker moji starši so bili (pripadniki italijanske manjšine, op. M.S.) in avtomatično sem bila tudi jaz. Od vedno" (pripadnica italijanske manjšine, 37 let).

Občutenje etnične identitete oziroma narodne pripadnosti je ponavadi dvostrano in temelji na dihotomiji vključenosti – izključenosti oziroma pripadnosti – nepripadnosti. Etnična identiteta se tako dojema kot pripadnost določeni kulturi, tradiciji:

"Ja, zame je to zelo pomembno, ker narodna pripadnost mi pomeni to, da jaz v bistvu živim v eni italijanski kulturi, ne. Jaz živim z italijansko kulturo, z italijansko tradicijo, italijansko kulinariko, tudi recimo moj stil življenja je kar različen od življenja pripadajočih slovenskemu narodu. Tudi recimo od tega, kako pojmem družino, vlogo družine se kar precej razlikuje" (pripadnica italijanske manjšine, 53 let).

in kot nepripadnost večinski etniji in kulturi:

"Jaz jo občutim, da spada v slovenski, med Slovence. Recimo, sem italijanski državljani, ampak je slovenska narodnost zelo pomembna. Recimo je ... Vem, da nisem Italijan, tako" (pripadnik slovenske manjšine, 30 let).

Zavedanje "manjšinskega statusa" oziroma narodne

pripadnosti pa se pogosto pojavi v situacijah, ko se moramo "prvič javno zagovarjat" zaradi svoje drugačnosti:

"Ko sem bila, po moje, ko sem bila v vrtcu, ne. /.../ v glavnem sem se mogla zagovarjat, zakaj govorim italijansko s svojo sestro. Po moje takrat. Sem prvič mogla spregovoriti v bistvu del česa si in zakaj tako govoriš. /.../ Je bila plesna šola Urška in učitelji plesa niso razumeli italijansko. Sicer tako neškodljivo v smislu, zakaj pa vedve po italijansko med sabo? Pol pa še drugi – ja res, zakaj? Take pripombe. Mislim, da je to bila prva taka situacija" (pripadnica italijanske manjšine, 30 let).

ali v situacijah, ko si izpostavljen nacionalističnim izrazom nestrpnosti:

"... v rani mladosti, ko je ob mladinskih ali pa otroških incidentih nekdo kričal: "Italiano mangia panno, mangia repa, dopo crepa". Tako da takrat smo se zavedali in utrjevali našo narodno zavest" (pripadnik italijanske manjšine, 47 let).

Posebnost "manjšinske" etnične identitete se dalje izkazuje v tem, da pripadnice in pripadniki manjšine izražajo določeno razlikovanje tudi v odnosu do matične etnije in matične države. Slovenci na Tržaškem se tako doživljajo kot slovenska manjšina in ne Slovenci, narava "manjšinske kulture" je videna kot različna tako od matične slovenske kot tudi italijanske kulture. Podobno velja za Italijane, živeče v slovenski Istri.

"Bolj kot Slovenka, sem zamejka. Je malo drugače, verjetno, ker prav zaradi tega, ker živimo na dvojezičnem območju. Mislim, da je naša pripadnost dosti bolj močna kot Slovencev v Sloveniji" (pripadnica slovenske manjšine, 36 let).

Ali:

"To je problematično. Se počutim pripadnica slovenskega naroda, ampak italijanske narodne skupnosti. Manjšinka no, recimo tako. Se ne počutim Italijanka, ker nisem Italijanka, ampak nisem niti Slovenka, sem nekaj vmes" (pripadnica italijanske manjšine, 26 let).

Opisano samopredeljevanje pripadnikov slovenske in italijanske manjšine podpira Barthovo tezo, da medkulturne razlike oziroma interne sorodnosti niso odločilnega pomena za definiranje etničnosti in da se etične meje ne prekrivajo nujno s kulturnimi. Če bi temu bilo tako, bi se pripadnice/ki slovenske manjšine (in tudi italijanske) neproblematično identificirali in avtodefinirali kot Slovenci – podobno kot Slovenci, živeči v Sloveniji (oziroma kot Italijani). Pri razumevanju manjšinske identitete – Slovencev in Italijanov – se tako kot ključen kaže stik (z drugimi) in relacijska narava etničnosti. Pripadnik slovenske/italijanske manjšine je tako razvil svojo etnično (skupinsko) identiteto, ločeno in različno od večinske italijanske/slovenske in tudi ločeno in različno od matične, slovenske in italijanske.

Posebnost manjšinske identitete in hkratno ločenost od matične etnične identitete izpričuje tudi naslednja izpoved: "Italijani, živeči na Obali, so Slovenci, ki govorijo italijansko" (več o avtopercipcijah in samooprede-

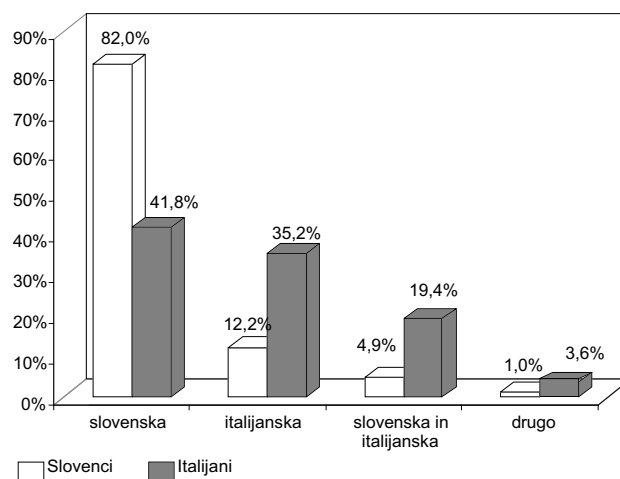
ljevanju pripadnikov italijanske manjšine v Sedmak, 2002, 2005, 2007; Sedmak et al., 2002, 2003, 2008; o položaju slovenske manjšine v Italiji pa Bufon, 1990, 1995, 2006).

Medetnični stiki

Osrednja razlika med slovensko in italijansko manjšino (utemeljevali jo bomo v nadaljevanju), ki tudi v večji meri opredeljuje skupinsko identiteto slovenske manjšine, je njena večja *zaprtost* navzven. S tem mislimo predvsem obstoj trdnejših in manj prepustnih etničnih mej in pa večjo potrebo po in dejansko izražanje svoje narodne pripadnosti v okolju bivanja. *Manjša prepustnost* etničnih meja je razvidna v incidenci etnično mešanih partnerstev in družin, v prevladujočih stikih znotraj etnične skupine ipd. Poudarjeno *izražanje narodne pripadnosti* nasproti pripadnikom in pripadnicam italijanske manjšine pa je vidno pri javni uporabi materne jezika, pogostejšem vključevanju v institucije izobraževalnega sistema v maternem jeziku, nenazadnje stališčih, ki odražajo potrebo po javnem opredeljevanju in izražanju narodne pripadnosti ipd.

Stopnja etnične heterogamije (to je etnično mešanih partnerstev) pa ne izpričuje zgolj manjše prepustnosti etničnih mej slovenske manjšine, temveč v primeru italijanske manjšine izpostavlja pomen številčne zastopanosti manjšine. Prav manjše število pripadnikov in pripadnic italijanske manjšine ključno vpliva na skupinsko identiteto (skladno s Popisom iz leta 2002 naj bi v Sloveniji živelo 2258 ali 0,11 odstotka Italijanov/k). Če vzamemo pod drobnogled zgolj fenomen etnične heterogamije, kaj hitro ugotovimo, da je prav majhna izbira potencialnih partnerjev znotraj lastne (etnične) skupine kriva za visoko stopnjo etnično mešanih partnerstev in družin pri pripadnikih italijanske manjšine. Na etnični pripadnosti temelječ majhen maritalni trg "sili" v iskanje partnerja izven matične skupine, četudi naj bi v splošnem v vseh družbah prevladovalo homogamno načelo (kar pomeni "poročanje sorodnega s sorodnim") (Hollingshead, 1950; Sedmak, 2002). Številčna majhnost v tem primeru "sili" italijansko manjšino v večanje prepustnosti etničnih meja in posledično tudi v rahljanje skupinske etnične identitete in dolgoročneje v asimilacijo.

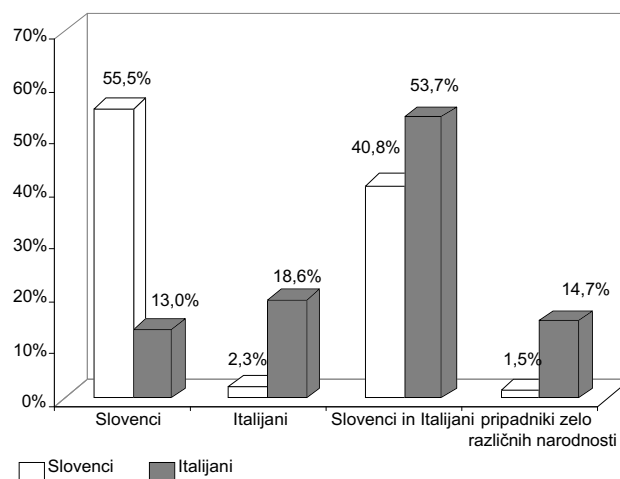
Graf 1 prikazuje, da je med pripadniki slovenske manjšine, ki so poročeni oziroma imajo partnerja, kar 82 odstotkov takih, ki imajo partnerja/ko slovenske narodnosti. Istočasno ima največ izprašanih pripadnikov/ic italijanske narodnosti (41,8%) partnerja/ko slovenske narodnosti; 19,4 odstotka jih ima partnerja/ko tako slovenske kot italijanske narodnosti in le 35,2 odstotka partnerja/ko italijanske narodnosti ($\chi^2 = 64,427$, Sig. = ,000). Skladno s podatki Popisa 2002 je stopnja etnične heterogamije za italijansko narodno skupnost, živečo v Sloveniji, kar 68,5-odstotna (Sedmak, 2007).

Graf 1: Narodna pripadnost zakonca oziroma izvenzakonskega partnerja (samo za tiste, ki imajo moža/ženo/partnerja).

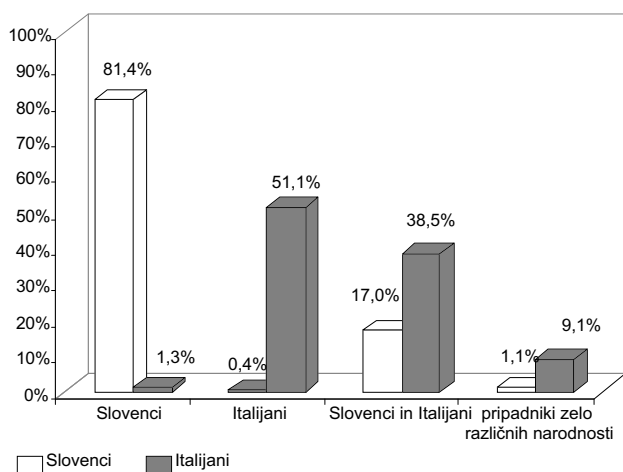
Graph 1: National affiliation of the spouse or unmarried partner (for those who are married/in partnership).

Stopnja prepustnosti etničnih mej je, kot že omenjeno, razvidna tudi iz medetničnih stikov. Večina pripadnikov in pripadnic slovenske manjšine ima tako več stikov s pripadniki slovenske manjšine (58,9%) in le tretjina (34,6%) jih ima enako pogoste stike tako s pripadniki slovenske manjšine kot Italijani. Nasprotno imajo pripadniki/ce italijanske manjšine v največji meri enako pogoste stike tako s Slovenci kot pripadniki itali-

Graf 2: Moji prijatelji (v okolju, v katerem živim) so večinoma.

Graph 2: My friends (in the environment where I live) are mainly.

Graf 3: Člani moje družine (moja družina in vsi sorodniki) so večinoma.

Graph 3: My family members (my family and all relatives) are mainly.

janske manjšine (82,5%). Zgolj 8,8 odstotka jih je odgovorilo, da imajo večinoma stike s pripadniki italijanske manjšine ($\chi^2 = 128,338$, Sig. = 0,000). Ta razlika se nanaša tako na odnose in stike "na splošno" kot tudi na odnose "v prostem času" in "prijateljske odnose". Tako pripadniki italijanske manjšine na vprašanje, s kom se običajno družijo oziroma kdo so njihovi prijatelji, najpogosteje odgovorijo "mešano, vse mešano".

Relativna zaprtost etničnih mej slovenske manjšine je izpričana tudi v pripovedih.

"Ma v glavnem so moji prijatelji vsi ... recimo so pripadniki slovenske manjšine. Recimo samo ena prijateljica se je poročila z enim, ki je Italijan, samo je že več let tudi on zahajal v slovensko manjšino in tako" (pripadnica slovenske manjšine, 36 let).

"Jaz imam prijateljice, ki so tudi Slovenke, in govorimo z njimi slovensko, se družimo in tako. Nimam nobenih problemov. /.../ če imam dobro prijateljico, da je Slovenka, meni je dobro. In če je Italijanka, da govori kot jaz, tudi. Samo če se razumemo in smo v dobrih odnosih" (pripadnica italijanske manjšine, 69 let).

Tudi glede narodne pripadnosti članov družine in širše sorodniške mreže je med pripadniki slovenske manjšine zaznati manjšo stopnjo medetnične izmenjave in pluralizma ($\chi^2 = 384,495$, Sig. = ,000). (Graf 3).

Jezik kot temeljni izraz etnične identitete

Razlike med obravnavanima manjšinama pa se izkazujejo tudi v "izražanju" narodne identitete. V vsakodnevni komunikaciji obe manjšini uporabljata predvsem manjšinski jezik (še posebej v krogu družine in istojezičnimi prijatelji), med pripadniki/cami italijanske manjšine pa je nekoliko več takih, ki so dejali, da

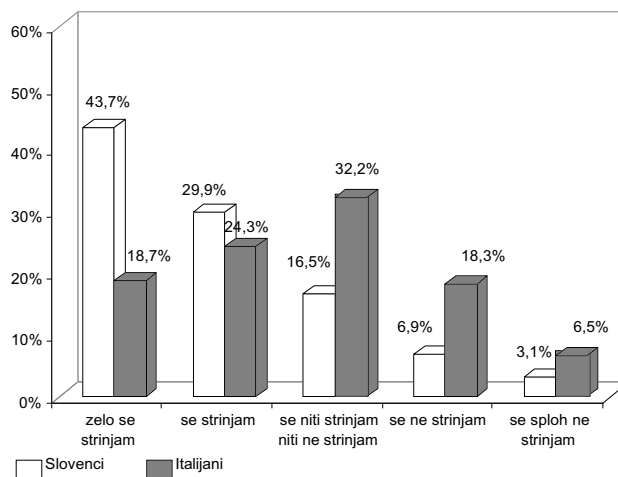
uporabljajo oba jezika. Več pripadnikov slovenske manjšine kot italijanske govori s partnerjem/ico v svojem maternem jeziku, kar lahko pripišemo tudi manjšemu številu etnično mešanih zvez. Po pričakovanjih pa večina pripadnikov obeh manjšin uporablja materni jezik, ko govori z otrokom/ki. Pri obeh manjšinah je raba maternega jezika pogostejša v zasebnem okolju (s prijatelji, sorodniki) in redkejša v javni. Prav tako pa obe manjšini izražata željo po pogostejši uporabi maternega jezika predvsem v javnosti. Četudi obe manjšini težita k ohranjanju jezika in kulture pri otrocih, pa se razlika izpostavi, ko veliko več pripadnikov/ic slovenske manjšine zagovarja mnenje, da bi morali pripadniki manjšin svoje otroke obvezno vpisovati v manjšinske vrtce in šole ($t = -7,309$, Sig. = ,000). S tem je izražena večja potreba po ohranjanju lastnega jezika in seveda identitete.

O pomenu jezika za ohranjanje skupinske (etnične) identitete pričajo tudi spodnje izpovedi:

"Ja, važno je, ker živimo pač v slovenskem okolju, čeprav v Italiji, v italijanski državi, je važno, da se pogovarjamo v slovenščini, ker smo se rodili pač na slovenski zemlji, slovenski družini, v slovenskem okolju, to je del nas" (pripadnica slovenske manjšine, 40 let).

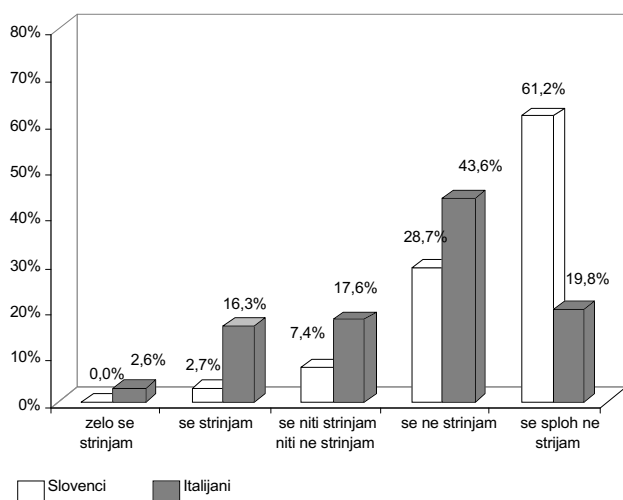
"Je zelo (pomembna – raba jezika), ker drugače ... Zanimiva kot jezikovni sistem pa tudi kot kulturni pojem. Povedano tako, da če jezik ni vitalen, pomeni, da tudi skupnost ni, ne. In obratno, eno z drugim" (pripadnica italijanske manjšine v Sloveniji, 30 let).

"Ja, je zelo pomembno, ker z jezikom ti posreduješ na sploh tudi tvojo kulturo, tvojo tradicijo, pač tudi to ... kako bi rekla ... tisto, kar je tvoje osebno ne, ki podeduješ od staršev" (pripadnica italijanske manjšine, 53 let).

Graf 4: Pripadniki manjšine bi svoje otroke morali obvezno vpisovati v manjšinske vrtce in šole.

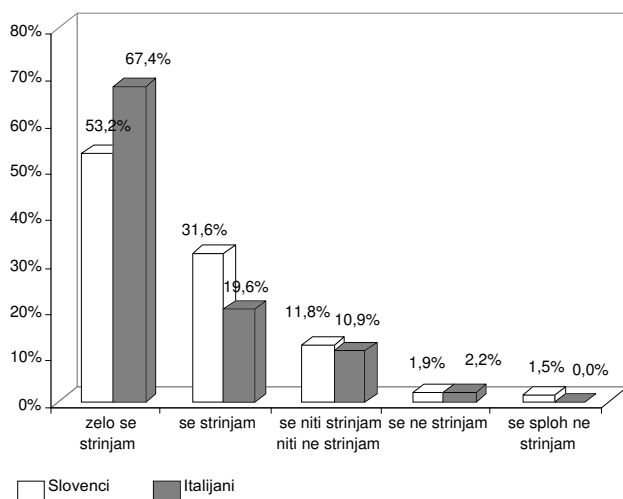
Graph 4: Members of the minority should enrol their children in minority kindergartens and schools.

Graf 5: Za pripadnika manjšine je najbolje, da prevzame jezik večinskega prebivalstva.

Graph 5: It is best for a member of a minority to assume the language of the majority population.

Odnos do (materne) jezika obeh manjšin je razviden tudi iz spodnjih grafov (5 in 6) (o pomenu jezika za pripadnike italijanske manjšine in odnosu do materne jezika glej tudi Mikolič, 2002, 2003, 2004, 2005; Nečak Lük, 1980, 1982; Nečak Lük in Jesih, 1998; Novak Lukanovič, 2004).

Graf 6: Zelo si prizadevam, da v čim večji meri uporabljam svoj materni jezik.

Graph 6: I strive to use my mother tongue as much as possible.

Skladno s prikazom grafa 5 je kar 18,9 odstotka pripadnikov italijanske manjšine mnenja, da je za manjšino najbolje, da prevzame jezik večinskega prebivalstva, medtem, ko takšno mnenje deli le 2,7 odstotka pripadnikov slovenske manjšine. Večina v okviru slovenske manjšine se z izjavo (sploh) ne strinja (89,9%). Z izjavo pa se (sploh) ne strinja "zgolj" 63,4 odstotka pripadnikov italijanske manjšine ($t = 10,503$, Sig. = ,000).

Pripadniki obeh manjšin si prizadevajo za čim večjo uporabo materne jezika, si pa pripadniki slovenske manjšine prizadevajo nekoliko bolj ($t = 2,558$, Sig. = 0,11).

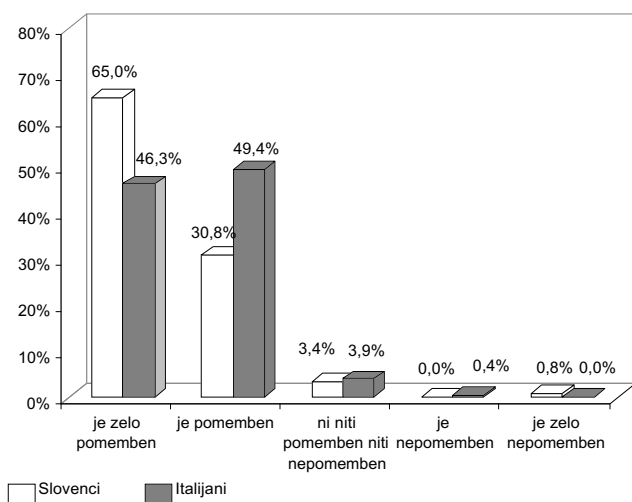
"Ne, ne, se prilagajamo. Z mamo recimo vedno po italijansko, ne, očeta žal nimamo več, dokler je bil, smo se ravno tako po italijansko pogovarjali. Z možem občasno malo po italijansko, malo po slovensko, s sinom ravno tako. Ko pridejo sestre z ozirom, da živijo čez mejo, pa strogo italijanščina, ne. S to (sestro, op. M.S.), ki živi v Luciji, imamo pa občasno, kakor se nam zdi. Enkrat šartamo po slovensko, enkrat po italijansko. Speljemo po ... tako po nekem običaju, kaj jaz vem" (pripadnica italijanske manjšine, 58 let).

Ko smo poskusili oceniti pomen izvorne kulture in materne jezika za obe manjšini, smo pričakovano prejeli odgovor, da sta tako izvorna kultura kot jezik za pripadnike in pripadnice obeh manjšin zelo pomembna oziroma pomembna. Sta pa tako izvorna kultura kot materni jezik za slovensko manjšino nekoliko bolj pomembni (pomen kulture: $t = -2,899$, Sig. = ,004; pomen jezika: $t = -3,206$, Sig. = ,001).

Tabela 1: Kako pomembna je za vas vaša izvorna kultura?

Table 1: How important is your ethnic culture to you?

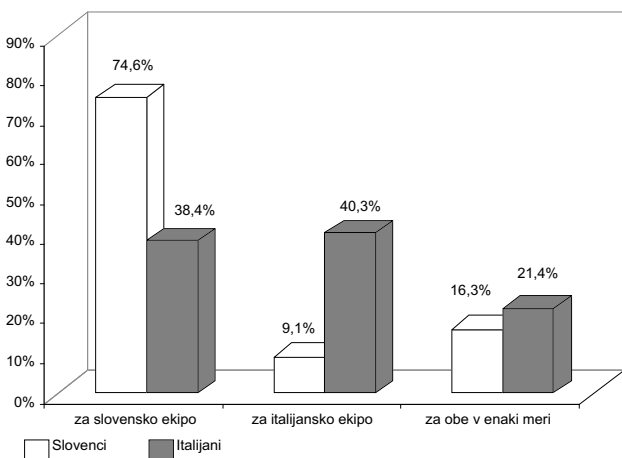
	Slovenci		Italijani	
	frekvence	odstotki	frekvence	Odstotki
je zelo pomembna	157	59,7	96	41,6
Pomembna	90	34,2	122	52,8
ni niti pomembna niti nepomembna	12	4,6	10	4,3
je nepomembna	3	1,1	3	1,3
je zelo nepomembna	1	0,4	0	0
Skupaj	263	100	231	100

Graf 7: Kako pomemben je za vas vaš materni jezik?
Graph 7: How important is your mother tongue to you?

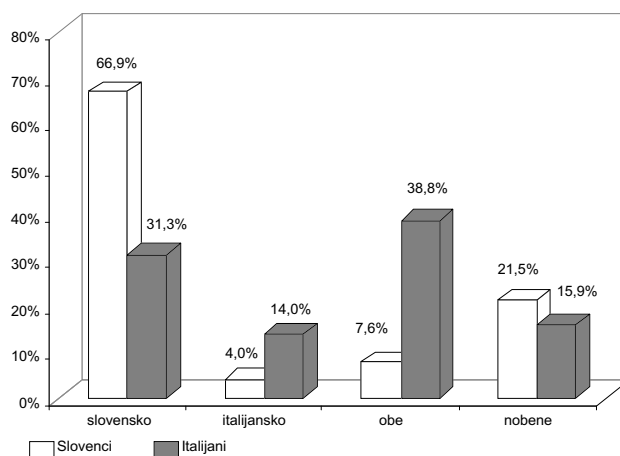
Etnična identifikacija

Kompleksnost skupinske identitete in hkratna različnost med slovensko in italijansko manjšino se kaže pri odgovorih na naslednji dve vprašanji.

Graf 8: Če na svetovnem prvenstvu igra nogomet Italija proti Sloveniji, za katero ekipo boste navijali?
Graph 8: If Italy plays Slovenia in the World Cup, which team will you support?

Graf 8 prikazuje, da bi na svetovnem prvenstvu kar 74,6 odstotka pripadnikov slovenske manjšine navijalo za slovensko ekipo, medtem ko bi le 40,4 odstotka pripadnikov italijanske manjšine navijalo za italijansko in kar 38,4 odstotka za slovensko ekipo ($\chi^2 = 60,307$, Sig. = ,000).

Graf 9: Katero državno himno občutite kot svojo?
Graph 9: Which national anthem do you consider to be yours?

Še pomembnejša razlika med manjšinama je razvidna v odnosu do himne, saj zelo velik odstotek (66,9%) pripadnikov slovenske manjšine kot svojo občuti slovensko himno, medtem ko le 14 odstotkov pripadnikov italijanske manjšine občuti kot svojo italijansko himno. Večina (38,8%) občuti kot svojo obe himni in nezanemarljiva tretjina (31,3%) kot svojo občuti (slovensko) himno ($\chi^2 = 95,773$, Sig. = ,000).

Odgovori na zgornji vprašanji nakazujeta razliko med in v odnosu do narodne pripadnosti, države bivanja in državljanstva ter matične države in "matičnih" Slovencev in Italijanov. V tem okviru je pomenska tudi lojalnost državi bivanja (posebja jo državna himna), ki jo v večji meri kot slovenska izraža italijanska manjšina. O tem tudi spodnja pripoved:

"Jaz spoštujem slovensko državo. /.../ In sem italijanska manjšina. Italijo tudi spoštujem, ma Italija je tam, Slovenija je tukaj" (pripadnik italijanske manjšine, 40 let).

"... pri čemer sem jaz državljan Slovenije in se pač obnašam kot tak. Odnos do Italije pa je predvsem odnos do njenih kulturnih in jezikovnih dobrin" (pripadnik italijanske manjšine, 47 let).

Odnos do regije – slovenske Istre in Slovenije, ki ga je pogosto zaznati v pripovedih pripadnikov italijanske manjšine, izpričuje naslednji citat:

"Slovenija je pač kraj, kjer jaz živim, ker pač tako so jo poimenovali, ta moj kraj. Ker Koper zame ni ... ni Slovenija zame. Koper je kraj, kjer je živela moja mama, moji nonoti in moja nona in tukaj smo živeli Italijani in ta kraj je v bistvu moj kraj. Če so potem prišli pač ljudje, ki so slovensko govoreči in pripadajoči slovenskemu narodu, to pač so oni priseljenci, ne. Jaz čutim, da je ta kraj naš" (pripadnica italijanske manjšine, 53 let).

Tabela 2: Kako močno se v vsakodnevnem življenju zavedate svoje narodne pripadnosti?
Table 2: To what extent are you aware of your ethnic origin in daily life?

	Slovenci		Italijani	
	frekvence	odstotki	frekvence	odstotki
zelo se je zavedam	149	58,4	84	38
zavedam se je	63	24,7	83	37,6
niti se je zavedam niti se je ne zavedam	29	11,4	43	19,5
ne zavedam se je	7	2,7	5	2,3
sploh se je ne zavedam	7	2,7	6	2,7
Skupaj	255	100	221	100

Pa še o odnosu pripadnikov slovenske manjšine do Italije:

"Ma zdej dosti bolj umirjeno. Bolj uravnotežen (odnos, op. M.S.), enkrat je bilo normalno za nas /.../ takrat v Jugoslaviji, da smo hodili na vse stvari v Slovenijo. /.../ smo vedno taborili v Sloveniji, sorodstvo je imelo svoje vezi in tako. /.../ Z Italijo, ma z Italijo na začetku ni bil dober odnos, ni bila naša država. Zato pravim, da imam sedaj dosti bolj uravnoteženega. Ne morem rečt, da jo ljubim ali kaj takega, ne, to ne bi mogel rečt, ampak /.../ sprejemam določene značilnosti. Seveda se je tudi družba spremenila, ne, mi smo čutili takrat, da nismo zaželeni. /.../ če nas strukture, oblasti v Italiji niso sprejemale, mi tudi njih ne ... Potem se je to malo uravnovesilo, k temu je doprineslo pomirjenje v Evropi, je prinesel nastanek Slovenije, da smo zdaj v Evropski uniji, torej na istem nivoju" (pripadnik slovenske manjšine, 60 let).

"...torej Slovenija recimo je moja domovina, ampak kako, bi rekla, doma sem le v Trstu in odnos do Italije je pač odnos državljanstva, ne" (pripadnica slovenske manjšine, 79 let).

Kakšen pa je odnos pripadnikov in pripadnic manjšin do matičnih držav? Pripadniki in pripadnice obeh manjšin svoj odnos do matične države opredeljujejo predvsem kot navezanost na (slovensko/italijansko) kulturo in jezik in ne toliko kot navezanost na izvorno državo v smislu politične tvorbe. Tako se je izreklo 79,2 odstotka pripadnikov italijanske manjšine in 77,2 odstotka pripadnikov slovenske manjšine.

Narodne pripadnosti se v vsakodnevem življenju pripadniki obeh manjšin zavedajo v približno enaki meri, le da je med Slovenci več takih, ki se narodne pripadnosti zelo zavedajo (58,4 odstotka v primerjavi z 38 odstotki) ($t = -3,097$, Sig. = ,002).

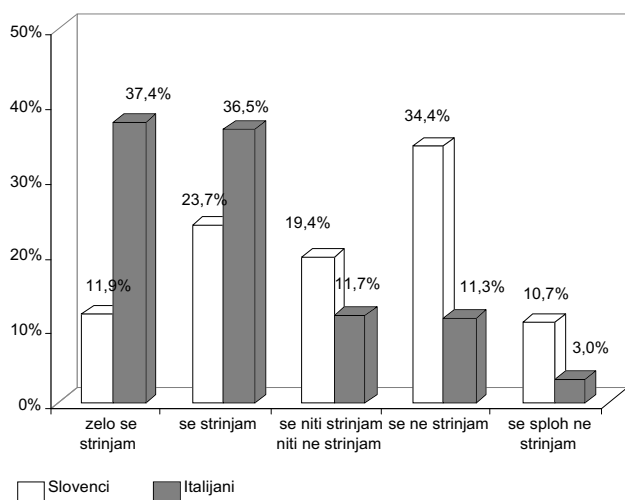
Na vprašanje (odprtega tipa), s čim se slovenska oziroma italijanska manjšina najbolj istoveti (identificira), je med pripadniki slovenske manjšine velika večina odgovorila, da se najbolj istoveti s slovensko kul-

turo in jezikom. Precej manj jih je dejalo, da so to "zgodovina" oziroma "preteklost" (partizani, bazoviški junaki, Jugoslavija), "tradicija", pa tudi "kulturne dejavnosti", "prireditve" in "društva", "teritorij", "šport", "lokalne navade in običaji" (osmice, pustovanje), "glasba" (himna Vstajenje Primorske in pa slovenska himna) in "šola". Posamezni odgovori so bili naslednji: "Primorski dnevnik", "boj za pravice", "narodna zavest" in pa "plnine, kras, bor" (kot drevo, ki ne klone pred burjo), "trobojnica", "nismo del večinskega naroda", "občutek ogroženosti", "postavljanje v vlogo žrtve", "trdnost", "resnost", "požrtvovalnost", "dobrosrčnost", "avtohtonost".

Med pripadniki italijanske manjšine sta bila prav tako najpogosteje omenjena jezik (tudi dialekt in dvojezičnost) ter kultura, sledi "Skupnost Italijanov" (Circolo), "šola", "tradicija oziroma zgodovina", "kulturna dejavnost, pa mediji in televizija". Po en ali dva odgovora pa so bili še: "gastronomija, miselnost, vrednote, občutek pripadnosti, biti tujec, različnost od večine, bližina Italije, društva, ki organizirajo razne aktivnosti, navade, teritorij, umetnost, šport, lokalna pripadnost, avtohtonost, toleranca do različnosti".

Etnična samopodoba

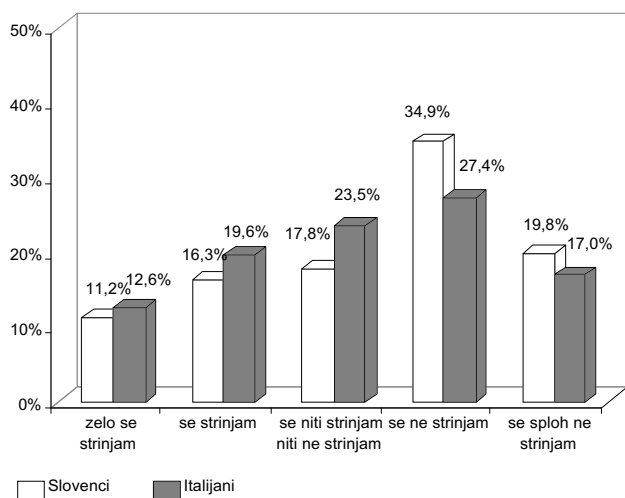
Ob zaključku bi izpostavili še nekatere razlike, ki se nanašajo na samopodobo obeh manjšin in s tem povezane manjšini pripisane pravice. Če se pripadniki obeh manjšin v sorodni meri še strinjajo s trditvijo, da "naj bi pripadniki uradno priznane manjšine morali imeti povsem enake politične pravice kot večinsko prebivalstvo" (večinoma se predstavniki obeh manjšin "strinjajo" oziroma "zelo strinjajo"), pa razlike nastopijo pri odgovorih na vprašanje "Pripadniki uradno priznane manjšine bi morali imeti več političnih pravic kot pripadniki drugih priseljenjskih skupin". S to trditvijo se v občutno manjši meri strinjajo pripadniki in pripadnice slovenske manjšine in v občutno večji meri pripadniki in pripadnice italijanske manjšine ($t = 9,633$, Sig. = ,000).

Graf 10: Pripadniki uradno priznane manjšine bi morali imeti več političnih pravic kot pripadniki drugih priseljeniških skupin.

Graph 10: Members of an officially recognized minority should enjoy more political rights than members of other immigrant groups.

Še bolj zgovorni so odgovori na spodnje vprašanje:

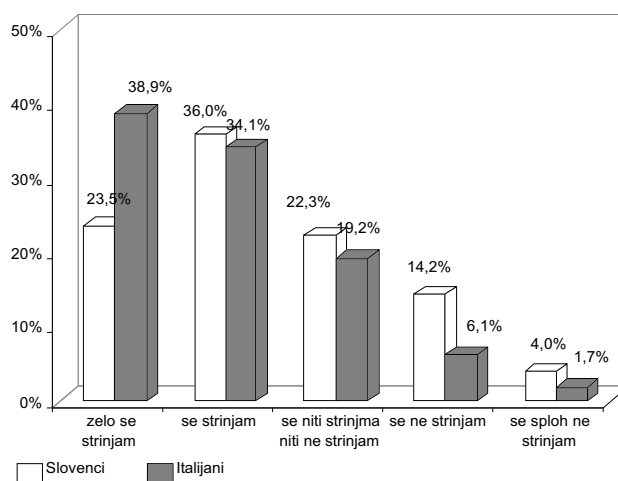

Graf 11: Na nek način so pripadniki manjšine več vredni.

Graph 11: In a way, members of a minority are superior.

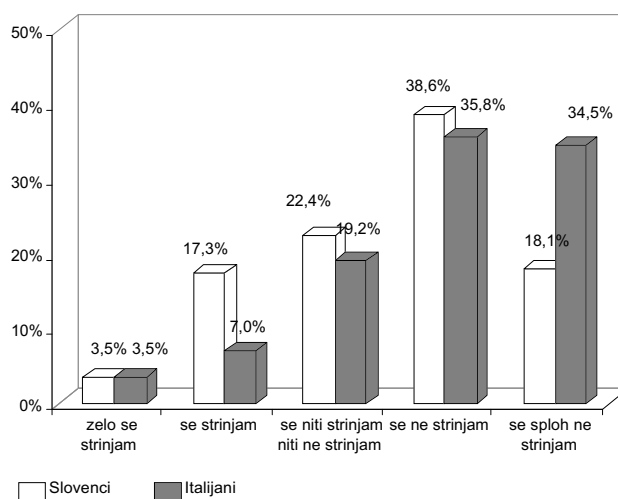
Pripadniki italijanske manjšine se tako v večji meri strinjajo, da so pripadniki manjšin na nek način več vredni, s čimer posredno izkazujejo lastno (pozitivno) samopodobo ($t = 1,652$, Sig. = ,099). Obratno pa odgovori, prikazani v grafu 13, nakazujejo manjšo mero samozavesti pri pripadnikih slovenske manjšine.

Tudi odgovori na druga vprašanja odražajo večjo kolektivno samozavest in pozitivnejšo samopodobo pripadnic in pripadnikov italijanske manjšine. Tako se na primer občutno več pripadnikov italijanske manjšine "Nikoli ne bi zaposlilo v podjetju, ki je odkrito nenaklonjeno Italijanom" kot pripadnikov slovenske manjšine ($t = 4,274$, Sig. = ,000). Dalje, četudi, kot že predhodno omenjeno, mešani zakoni realno v znatno večji meri ogrožajo vitalnost in preživetje skupnosti Italijanov, ima do njih občutno odklonilnejši odnos slovenska skupnost, živeča v Italiji ($t = -4,133$, Sig. = ,000).

Graf 12: Nikoli se ne bi zaposlil/a v podjetju, ki je odkrito nenaklonjeno Italijanom/Slovincem.

Graph 12: I would never work in a company that is openly hostile towards Italians/Slovenians.

Graf 13: Mešani zakoni so za obstoj manjšinskih skupnosti negativen pojav.

Graph 13: Mixed marriages are a negative phenomenon for the preservation of minority communities.

Večjo kolektivno samozavest, izraženo v odgovorih ankete, potrjujejo tudi individualna pričevanja informantov in informantk.

"Jaz sem od zmeraj na to ponosen. Nikoli nisem čutil, da sem manjvreden" (pripadnik italijanske manjšine, 40 let).

"Jaz in tudi tiste, ki poznam, ki so tukaj, mi smo ponosni na to (da so pripadniki italijanske manjšine, op. M.S.). Zakaj ne?" (pripadnica italijanske manjšine, 69 let).

"Jaz mislim, da je bit pripadnik italijanske manjšine prednost. Prednost" (pripadnica italijanske manjšine, 37 let).

Pa še citat, ki razkriva zgodovinske okoliščine kolektivne samozavesti:

"Ma veste kaj, meni je tako, ko mi rečete pripadnik manjšine, jaz se ne počutim v vlogi pripadnika manjšine. Jaz se počutim v vlogi pripadnika ene italijanske kulture, ne manjšine. Ker pravzaprav se nisem niti zavedala, kdaj smo postali manjšina. Ker mi smo bili večina. In se ne počutim, še dandanes ne, pripadnik neke manjšine. Jaz se počutim pripadnik italijanske kulture, italijanske narodnosti, italijanske tradicije, kulinarike, nekega določenega stila življenja in mišljenja, ki je zelo drugačen" (pripadnica italijanske manjšine, 53 let).

Kljub izpričani skupinski "samozavesti" italijanske narodne skupnosti pripovedi izpostavijo tudi utrujajočo potrebo po nenehnem opozarjanju na svoj obstoj, kar je stična točka vseh manjšinskih skupnosti.

"...ker biti pripadnik manjšine je včasih težavno in naporno. Znotraj skupnosti, ki je manj številčna in recimo šibkejša komponenta celotne populacije, moramo pač bit v določeni meri hiperaktivni na vseh področjih od politike pa tja do kulturnega ustvarjanja, pa do socialnega udejstvovanja, šol in tako naprej zaradi tega, da pravzaprav dokazujemo svojo pravico do obstoja" (pripadnik italijanske manjšine, 47 let).

Zakaj smo priča razlikam skupinskih etničnih identitet

Če smo doslej s pomočjo odgovorov na izbrana vprašanja poskušali odgovoriti, kakšna je skupinska identiteta obravnavanih manjšin in kakšne so razlike oziroma sorodnosti med manjšinama, se bomo v nadaljevanju osredotočili na razloge, ki botrujejo ugotovljenim razlikam in sorodnostim. Če povzamemo *skupne lastnosti*, ki si jih delita obe manjšini, lahko kot prvo izpostavimo zavedanje narodne pripadnosti in "manjšinskega položaja", ki ga pripadnice in pripadniki obeh manjšin ozavestijo zelo zgodaj, najpogosteje v zgodnjem otroštvu. Slednje ne preseneča, saj v večinsko slovensko ali italijansko govorečem okolju otrok dokaj hitro prepozna svojo drugačnost od večinskega naroda, in sicer najhitreje prav na ravni jezika. Ne smemo pa zanemariti niti dejstva kolektivnega manjšinske delovanja, ki novega člana/ico manjšinske skupnosti na bolj ali

manj zavedni ravni in na bolj ali manj formaliziran način dokaj zgodaj inicira kot pripadnika/ico manjšine. Formalno se to stori na primer z vključitvijo v manjšinski vrtec ali v manjšinsko skupnost (pripadniki in pripadnice italijanske manjšine so vsi opredeljeni kot člani Skupnosti Italijanov v Kopru, Izoli in Piranu; podobno tudi v primeru slovenske manjšine). Neformalno pa v socializacijskem kontekstu primarne družine in širše sorodniške mreže. Skupinska manjšinska identiteta se torej razvije sočasno preko procesov (notranje skupinske) identifikacije in hkratne diferenciacije (v odnosu do zunanjih drugih). Druga skupna lastnost pripadnikov obeh manjšin prav tako izhaja iz manjšinskega statusa *per se*, in sicer gre za težnjo po ohranjanju maternega jezika, kulture, tradicije in navad. V povezavi z manjšinskim statusom lahko izpostavimo tudi težnjo obeh manjšin po uveljavljanju posebnega (ko gre na primer za politično zastopstvo) ali izenačenega statusa v odnosu do večinskega naroda. Je pa naša raziskava ob omenjenih (večinoma pričakovanih) sorodnostih izpostavila tudi več razlik. Če torej sorodnosti izvirajo iz manjšinskega statusa, pa razlikam, ki smo jih predstavili skozi analize odgovorov, botrujejo družbeno-zgodovinske in politične okoliščine. Italijani so bili na območju slovenske Istre zgodovinsko gledano pripadniki meščanskega razreda, nosilci družbenega in kulturnega življenja in ekonomske moči. Pripadniki in pripadnice italijanske manjšine, danes živeči v Sloveniji, so večinoma potomci meščanstva in kot taki nosilci družinskega in kolektivnega kulturnega kapitala, od koder črpajo skupinsko samozavest kljub na trenutke neugodnim političnim in družbenim okoliščinam. Drug pomemben dejavnik razlik med obema manjšinama je obči družbeni položaj italijanske in slovenske manjšine (pravna zaščita, neformalni odnosi idr.). Konkretnije, slovenska manjšina je v primerjavi z italijansko v občutno slabšem položaju glede institucionalnih pravic. Določbe šele leta 2001 sprejetega zaščitnega zakona, ki naj bi ščitil pravice slovenske manjšine, se ne izvajajo dosledno. Italijanska država je vse od druge svetovne vojne ne le ignorirala sprejetje in kasneje izvajanje zaščitnega zakona, ampak sistematično težila k nacionalni in narodni enotnosti ter dosledno zanikala obstoj in pravice slovenske (in drugih) manjšin v Italiji. To je med drugim vplivalo tudi na slabo poznavanje in prepoznavnost slovenske manjšine v Italiji in odnos (predvsem obmejnega) italijanskega prebivalstva do Slovencev. Prav tako sta bili lokalna in državna politike desetletja usmerjeni v priseljevanje prebivalcev iz južnih in centralnih delov Italije na obmejno območje, s čimer se je hranilo in ohranjalo negativno nastrojenost do slovenske manjšine (Kacin Wohinz, Pirjevec, 1998). Lokalna infrastrukturna gradnja mesta Trst je bila na primer zasnovana tako, da je slovenske vasi Dolino in Boljunec simbolično in realno "odrezala" od Trsta idr. Na drugi strani so pripadnikom in pripadnicam italijanske manjšine v Slove-

niji ustavno zagotovljene številne (tudi politične) pravice, kot javna uporaba maternega jezika, dvojezičnost območja, pravica šolanja v maternem jeziku, pravica do političnega udejstvovanja in predstavnosti na lokalni in državni ravni. Primerjalno z določili EU bi položaj italijanske manjšine lahko opredelili kot zgleden, saj pre-sega zahteve, ki jih za varstvo pravic manjšin v Evropi določa EU. Seveda tudi položaja italijanske manjšine ne gre idealizirati, pozorni moramo biti predvsem na neupoštevanje sicer zakonsko določenih pravic o dvojezičnih napisih ali prikritih oblike nacionalizma ipd. (Sedmak, 2005, Švab et al., 2008). Problematično in travmatično je bilo tudi obdobje po drugi svetovni vojni (o tem več v Sedmak, 1995) oziroma z besedami informantke:

"Kot sem prej pravila, na začetku, to se pravi od tistega 50. leta naprej, je bila situacija izredno, izredno neprijetna, težka, meni je bilo velikokrat zelo hudo. Hudo mi je bilo zase, hudo mi je bilo za mojo mamo in za moje sorodnike in za vse tiste, ki so doživljali diskriminacijo v svojem lastnem kraju. No, saj potem počasi so se stvari spremenile, zelo počasi, ampak smo dobili določene pravice in smo pridobili spet ... kako bi rekla... taprav odnos do ljudi" (pripadnica italijanske manjšine, 53 let).

Primerjalno s položajem slovenske manjšine v Italiji pa lahko položaj italijanske manjšine v Sloveniji vseeno opredelimo kot dober. O tem pričajo tudi rezultati nekaterih drugih raziskav, skladno s katerimi je prisotnost italijanske manjšine in italijanskega jezika med slovenskim večinskim prebivalstvom dojeta kot nekaj samoumevnega (Sedmak, 2002, 2005). Istočasno se v Italiji lokalno okolje prisotnosti slovenske manjšine zaveda v manjši meri in jo tudi bistveno manj sprejema. Javni izrazi nacionalizma in nestrpnosti so v italijanskem okolju prisotnejši (o tem več v članku Z. Medarič *Etnične manjšine in diskriminacija* v pričujoči publikaciji). Tudi sami pripadniki obeh manjšin ocenjujejo odnos lokalnega okolja s tega vidika povsem različno. Pripadnice in pripadniki italijanske manjšine ga (skladno z našo raziskavo) tako v veliki meri dojemajo kot strpnega, medtem ko ga kot takega zaznava le manjšina Slovencev, živečih v Italiji. O tem priča tudi odgovor, ki smo ga prejeli v naši raziskavi, skladno s katerim so pripadniki slovenske manjšine pogosteje izpostavljeni negativnim odzivom okolice zaradi javne rabe maternega jezika.

SKLEP

Skupinsko etnično identiteto v naši študiji obravnavanih manjšin označujejo določene posebnosti, ki pripadnike in pripadnice slovenske in italijanske manjšine razlikujejo od večinskih etnij, živečih na preučevanem obmejnem območju. Posebnost skupinske (etnične) identitete obeh manjšin je zavedanje različnosti od večinske etnije, s katero si delijo državo bivanja, ob hkratni ločenosti in različnosti tudi od "matične" etnije. To potrjuje Barthovo tezo, da kulturne razlike oziroma sorodnosti dejansko niso odločilnega pomena za definiranje etničnosti in etnične identitete. Etnične meje se tudi v naši študiji manjšin, živečih ob slovensko-italijanski meji, ne prekrivajo povsem s kulturnimi. Zgleda, da "osnovno" etnično identiteto, to je slovensko v primeru pripadnikov in pripadnic slovenske manjšine in italijansko v primeru pripadnikov in pripadnic italijanske manjšine, zasenči mikro "lokalna" ali "regionalna" identiteta ("sem Koprčanka, sem Tržačan"), ki se navezuje na ožji geografski prostor, kot sta matična država ali država bivanja oziroma še pogosteje manjšinski status ("sem pripadnica slovenske manjšine in ne Slovenka"). Skupinsko identiteto manjšin (skladno z Eriksenom) pomembno označuje tudi stik (in relacijska narava etničnosti) z večinskima etnijama na obeh straneh meje. Obe manjšini tako gojita primerjalno z večinskima etnijama relativno višjo stopnjo narodnega samozavedanja in pa težnjo k ohranjanju jezika, kulture, navad, tradicije. Če se pripadnikom večinskih skupnosti narodna pripadnost večinoma ne zdi problematična, se pripadniki in pripadnice slovenske in italijanske manjšine lastne narodne pripadnosti oziroma narodne identitete zavejo relativno zgodaj bodisi zaradi jezikovne drugačnosti od večinske skupnosti bodisi zaradi občutka skupinske ogroženosti. Posebnost manjšinske skupinske identitete je nenazadnje tudi "vmesni identitetni status", saj se, kot omenjeno, pripadniki in pripadnice manjšin ne identificirajo povsem s pripadniki matičnih držav, pa tudi ne s pripadniki večinskega naroda države bivanja; ob tem pa istočasno poudarjajo določene kulturne in identitetne sorodnosti tako z večinsko etnijo v državi bivanja kot matično etnijo. Če po eni strani pripadniki obeh manjšin niso "ne eno ne drugo" (torej ne Slovenci/Italijani iz matičnih držav ne pripadniki manjšine, pa so po drugi strani "eno in drugo", sorodni tako pripadnikom matične države kot pripadnikom večinskega naroda, s katerim si delijo kraj bivanja.

MINORITIES AND (COMMON) ETHNIC IDENTITIES A COMPARATIVE STUDY OF THE SLOVENIAN AND ITALIAN MINORITIES

Mateja SEDMAK

University of Primorska, Science and research Centre Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1

e-mail: mateja.sedmak@zrs.upr.si

SUMMARY

The article addresses the issue of minority identity or common ethnic identity. It represents an attempt to define the common identity of the Slovenian minority living in the region of Trieste (Italy) and the Italian minority living in Slovenian Istria (Slovenia). The aim of the contribution is to answer the following questions: What is the common (ethnic) identity of Slovenian and Italian minorities? What differences or similarities can be found in common identities of the mentioned ethnic minority groups? What are the reasons for the existence of similarities and, above all, differences in the identities of Slovenian and Italian minorities? The interpretative comparative analysis is based on quantitative and qualitative data collected while conducting field research from 2006 to 2008. The observations presented in the article suggest that members of the mentioned minorities become aware of their ethnic or national affiliation relatively early in life, the realization of one's own "minority" identity usually either begins in early childhood or "has always been present". A feature that is specific of the collective (ethnic) identity of both minorities is an awareness of being different from the majority ethnicity with which they share the living environment, while at the same time being separated and different also from their "original" ethnicity. An important determinant of the differentiation of common identities in the dealt with minorities, which at the same time significantly defines the common identity of the Slovenian minority, is its distinctly "closed nature" or existence of more solid and less permeable ethnic borders and a greater need for and the actual expression of one's ethnic origin in their local environment. A lower permeability of ethnic borders is reflected in the incidence of ethnically mixed partnerships and families, in the prevalent contacts within the ethnic community, etc. On the whole, members of the Italian minority tend to express a greater collective confidence and a more positive self image. An important characteristic of both minority groups derives from the minority status per se, specifically the tendency to preserve their mother tongue, culture, tradition and customs. To sum up, apart from the mostly expected similarities, the research also revealed many differences. If the similarities in minorities' common identities stem from the minority status itself, the differences are primarily a consequence of specific socio-historical and political circumstances in which both minorities live and are active.

Key words: ethnicity, ethnic identity, Slovenian minority, Italian minority

LITERATURA

- Barth, F. (1970):** Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture Difference. Bergen, Oslo. George Allen & Unwin.
- Brass, P. R. (1991):** Ethnicity and Nationalism. New Delhi – London, Newbury Park – Sage Publications.
- Bufon, M. (1990):** Nove "meje" slovenske etnične skupnosti v Italiji. Teorija in praksa, 27, 12. Ljubljana, 1580–1589.
- Bufon, M. (1995):** Oris položaja avtohtonih etničnih in narodnih manjšin v Italiji. Geografski vestnik, 67. Ljubljana, 127–140.
- Bufon, M. (2006):** Proučevanje manjšin in obmejnih območij v zgornjem Jadranu – raziskovalni pristopi in problemi v luči politične geografije. Dela, 25. Ljubljana, 25–42.
- Eller, J., Coughlan, R. (1993):** The poverty of primordialism: the demystification of ethnic attachments. Ethnic and racial Studies, 16, 2. London, 199–201.
- Eriksen, T. H. (1993):** Ethnicity and Nationalism – Anthropological Perspectives. London – Chicago, Pluto Press.
- Geertz, C. (1963):** The integrative revolution. V: Geertz, C. (ur.): Old Societies and New States. New York, Free Press, 108–113.

- Hollingshead, A. B. (1950):** Cultural Factors in the Selection of marriage Mates. *American Sociological review*, 15. New York, 619–627.
- Hutchinson, J., Smith, A., D. (1996):** Uvod. V: Hutchinson, J., Smith, A. D. (ur.): *Ethnicity*. Oxford – New York, Oxford University Press, 3–14.
- Jenkins, R. (1997):** *Rethinking Ethnicity, Arguments and Explorations*. London – California – New Delhi, SAGE Publications.
- Kacin Wohinz, M., Pirjevec, J. (1998):** *Storia degli sloveni in Italia (1866–1998)*. Venezia, Marsilio.
- Medarič, Z. (2009):** Etnične manjšine in diskriminacija. *Annales, Series historia et sociologia*, 19, 1. Koper, strani XXX.
- Mikolič, V. (2002):** Slovene and Italian languages in contact within the ethnically mixed area of Slovene Istria. *Annales, Series historia et sociologia*, 12, 2. Koper, 421–436.
- Mikolič, V. (2003):** Makro in mikro struktura družbenega odnosa do italijanske manjšinske skupnosti in dvojezičnosti v slovenski Istri. *Annales, Series historia et sociologia*, 13, 2. Koper, 373–388.
- Mikolič, V. (2004):** Jezik v zrcalu kultur: jezikovna sporazumevalna zmožnost in (med)etnična ozaveženost v slovenski Istri. Koper, *Annales*.
- Mikolič, V. (2005):** Nekateri lastnosti sporazumevalne zmožnosti v slovenskem in italijanskem jeziku v dvojezičnem okolju slovenske Istre. *Slavistična revija*, 53, 1. Ljubljana, 49–70.
- Nećak Lük, A. (1980):** Italijanska in madžarska narodnost v Socialistični republiki Sloveniji. V: Zorn, T., Nećak Lük, A., Žabjek-Scutteri, S. (ur.): *Manjšine – most med narodi*. Ljubljana, Republiški komite za informiranje, 25–42.
- Nećak Lük, A. (1982):** Funkcije jezika na narodnostno mešanih območjih glede na predložene rešitve za Slovenijo v Italiji. *Razprave in gradivo*, 15. Ljubljana, 171–178.
- Nećak Lük, A., Jesih, B. (1998):** Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. I, izsledki projekta. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Novak Lukanovič, S. (2004):** Stališča do jezikovne raznolikosti na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji. *Razprave in gradivo*, 44. Ljubljana, 66–81.
- Schermerhorn, R. (1996):** *Ethnicity and Minority Groups*. V: Hutchinson, J., Smith, A. D. (Ur.): *Ethnicity*. Oxford – New York, 17–18.
- Sedmak, M. (2002):** Kri in kultura. Koper, *Annales*.
- Sedmak, M. (2005):** Italijanska narodna skupnost v Republiki Sloveniji: družbena (samo)umestitev. *Teorija in praksa*, 42, 1. Ljubljana, 89–112.
- Sedmak, M. (2007):** Etnično mešane družine. V: Rener et al.: *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper, *Annales*, 191–221.
- Sedmak, M., Furlan, M., Mikolič, V. (2002):** Ekonomski položaj italijanske manjšine v Sloveniji (poročilo). Ljubljana, Ministrstvo za gospodarstvo RS, Koper, Znanstveno-raziskovalno središče RS, Piran, Center za pospeševanje podjetništva.
- Sedmak, M., Darovec, D., Furlan, M., Mikolič, V., Podovšovnik, E., Rožac-Darovec, V., Medarič, Z. (2003):** Mnenja nosilcev družbeno-kulturnega življenja na italijanskem obmejnem območju (poročilo). Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- Sedmak, M., Kralj, A., Sekloča, P., Škof, L., Lenarčič, B., Medarič, Z., Simčič, B. (2008):** Manjšine in obmejne družbene stvarnosti kot dejavniki integracijskih procesov, Študija območja slovensko-italijanskega kulturnega stika (Poročilo aplikativnega projekta). Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- Škof, L. (2007):** K pojmu medkulturnosti pri Deweyju. *Annales, Series historia et sociologia*, 17, 2. Koper, 393–402.
- Švab, A., Žakelj, T., Kuhar, R., Bajt, V., Sedmak, M., Kralj, A., Humer, Ž., Boškič, R. (2008):** Posledice diskriminacije na družbeno, politično in socialno vključenost mladih v Sloveniji: analiza glede na spol, spolno usmerjenost ter etnično pripadnost. Rezultati ciljno raziskovalnega projekta. Ljubljana – Koper, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Mirovni inštitut – Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- Ule Nastran, M. (2000):** *Sodobne identitete*. V vrtincu diskurzov. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Weber, M. (1978):** *Ethnic Groups*. V: Roth, G., Wittich, C. (ur.): *Economy and Society*. Berkeley – Los Angeles, University of California Press, 389–395.